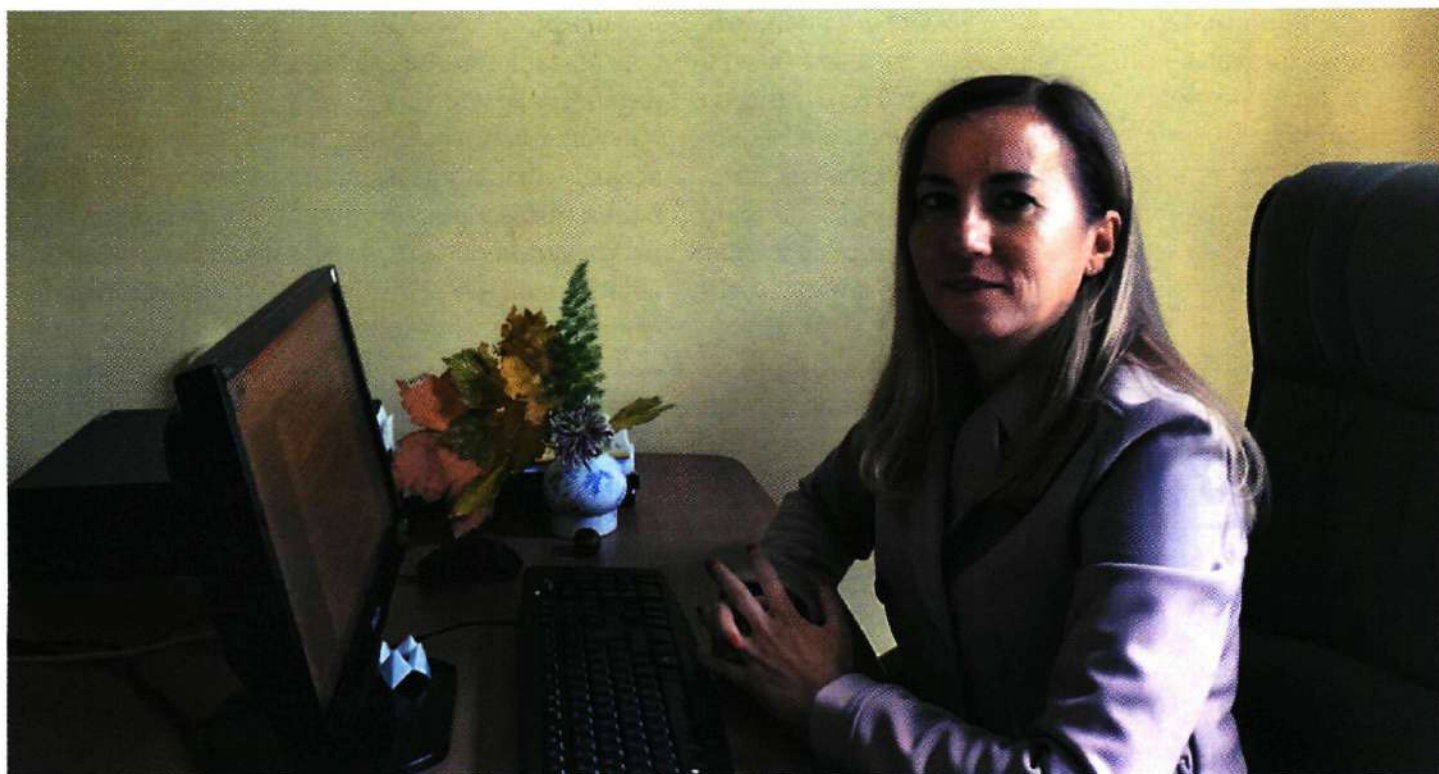

Божура Фиданска,
Институт по аграрна икономика към ССА

Дигитализацията е нужна на всички – фермери, преработвататели, търговци и консуматори

Дигитализацията ще играе ключова роля при изпълнението на стратегиите „От фермата до трапезата“ и за биоразнообразието

👁️ Кому е нужна дигитализацията в селското ни стопанство? Има ли още земеделски стопани, които се питат какво е това?

Дигитализацията, дигиталните услуги в земеделието означава използването на нови и усъвършенствани технологии, интегрирани в една система, за

да се даде възможност на земеделските стопани и други заинтересовани страни в агро-хранителната верига да добавят стойност, така че да подобрят производството на храни.

Повечето от днешните земеделски производители все още вземат решения, като например какво

количество тор трябва да внесат, въз основа на комбинация от груби измервания, опит и препоръки. Резултатите от така взетите решения обикновено не се виждат до времето на прибиране на реколтата.

За разлика от тези практики, цифровата селскостопанска система събира данни по-често и точно, комбинира ги с външни източници (като информа-

ция за времето). Получената информация се анализира и интерпретира, за да може земеделският производител да вземе по-информирани и подходящи решения. След това те могат бързо да бъдат приложени с по-голяма точност чрез роботика и модерни машини, а фермерите - да получат обратна връзка в реално време за въздействието на своите действия.

Дигитализацията е във фокуса на европейските политики като възможност за развитие и въвеждане на нови технологии и решаване на множество проблеми и предизвикателства, пред които е изправено човечеството. Някои от тях - производството на по-качествена храна, повишаване ефективността и рентабилността на производството в земеделието, опазване на природните ресурси и околната среда и в крайна сметка - повишаване качеството на живот във всеки един район на Европа.

Затова дигитализацията е нужна на всички. Като се започне от фермерите, които при първичното производство на продукти, използват цифрови технологии за вземане на по-информирани решения и подобряване на производителността, минем през преработвателите и търговците, които чрез цифровите услуги осигуряват лесен и повсеместен достъп до качествена храна, и стигнем до консуматорите, които благодарение на цифровите услуги повишават своята информираност и културата на потребление.

Дигитализацията ще играе ключова роля при изпълнението на различните стратегии на Европейската комисия като стратегиите от „От фермата до трапезата“, за биоразнообразието, т.нар. Зелена сделка. А също – и при създаването на интелигентни селища и прилагане на плана за възстановяване на Европа след пандемията с COVID-19. Ето затова дигитализацията е нужна на всички.

Тук въпросът е по-скоро кои земеделски производители или кои сектори от селското стопанство в България вече се възползват от дигиталните услуги в земеделието и кои изпитват остра нужда от организация и подкрепа на процесите за въвеждане на тези услуги.

Кои наистина от производителите, а и от отделните сектори първи „отварят очи“ за дигитализацията и даже вече виждат резултати? Стават ли стопанствата им по-ефективни и устойчиви?

Очаква се глобалният пазар на цифрово земеделие да процъфтява със забележителни темпове през прогнозния период 2017-2024. Нарастващото световно население и бързо намаляващите обработваеми земи са някои от основните фактори, които стимулират растежа на глобалния пазар на цифрово земеделие, за да се подобри общата ефективност и производството на наличните обработваеми земи. „Цифровата селскостопанска революция“ ще бъде най-новата промяна, която може да помогне да се гарантира, че земеделието отговаря на нуждите на глобалното население в бъдеще.

В България все още цифровото земеделие не е така популярно, т.е. ползите от въвеждането на дигитални услуги остават все още непознати сред по-голяма част от земеделските стопани или са малко на заден план, затрупани от ежедневните проблеми, които имат фермерите.

Разбира се, тези, които най-бързо откликват на промените и са по-адаптивни към новите технологии, са по-големите стопанства

предимно в секторите зърнопроизводство, етеричномаслени култури, овощарство и животновъдство. Те могат да си позволят, а и от практиката с използването на нови и модерни машини знаят колко по-ефективно и рентабилно може да бъде едно производство, така че при тях може да говорим и за резултати.

Проблем при въвеждането и използването на дигиталните услуги възниква при малките и средни стопанства. Липсата на достъп до интернет в голяма част от селските райони, особено в планинските и по-отдалечените райони, автоматично ги лишава от възможностите на цифровото земеделие. Това води и до последващи проблеми като демографията в тези райони, ниското ниво на информираност и знания, липсата на възможност за стартиране на бизнес и въвеждане на иновации, което от своя страна влияе върху качеството на живот, пониженото предлагане на социални, икономически и културни услуги.

Убедена съм, че колкото по-бързо България напредне във въвеждането и използването на дигиталните услуги, толкова по-напред ще е в конкуренцията с модерно и ефективно земеделие. Има много организации, местни групи и експерти, **както на регионално, така и на национално ниво**, които имат изграден капацитет и опит и биха се включили в този процес, така че да сме полезни не само на земеделски стопани, но на всички заинтересовани страни. Предизвикателствата са големи, но няма нищо невъзможно.

 Очертават ли се според Вашето изследване големи разлики между районите и общините при въвеждането на дигитализацията и изобщо - в отношението към нея? Обяснете ги.

В момента екип от учени от четири научни организации (Институт по аграрна икономика, Аграрен университет, гр. Пловдив, Институт по животновъдни науки, гр. Костинброд и Нов български университет) изпъл-

няваме **научен проект „Теоретични модели за развитие на дигиталното земеделие“ – ДИАГРО**. Целите на проекта са разработване на теоретични основи и методически подход за въвеждане на дигиталното земеделие; и разработване на теоретични модели за развитие на цифровото земеделие: земеделските стопанства, хранителните вериги и кръговата икономика.

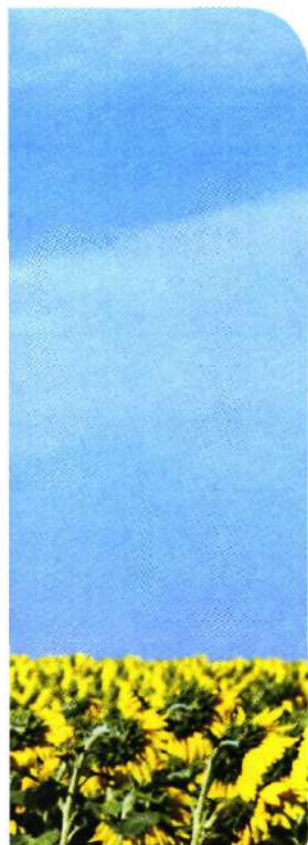
В тази връзка направихме изследване, базирано на анкетния подход, като включихме няколко групи анкетирани – земеделски стопани от всички райони на планиране в страната, неправителствения сектор, местната администрация (общините) и бизнеса.

Една част на анализа е фокусирана върху основните детерминанти на търсене на дигитални услуги от страна на фермерите, както и идентифициране на основните пречки, ограничаващи достъпа до тези услуги. Данните от проведеното анкетно проучване сочат, че най-често фермерите използват дигитални услуги тип - „специализирани в услуги метео инфо, навигационни системи, специализиран софтуер“, 63.4% от общо анкетираните лица. На второ място, фермерите посочват, че използват дигитални услуги, специализирани в управлението на технологичните процеси. Двайсет и четири процента от общо анкетираните лица са посочили този тип услуга. На последно място като предпочитана дигитална услуга фермерите са посочили тази, която е специализирана в управление на мениджърските услуги, 12.4% от общо анкетираните лица. По отношение на това как се оценяват ползите от дигиталните услуги, фермерите оценяват следните ползи като най-значими: (1) ефективно управление на стопанството (средна оценка – 4.57); (2) подобряване на позициите в хранителната верига (средна оценка – 4.57) и (3) информация за цени – средна оценка 4.57.

Основните бариери по отношение използването на дигитални услуги, които са посочени в анализа, са:

- 1) липсата на опит в ползването на дигитални услуги от страна на фермерите – 23.5% са посочили този фактор като най-значим проблем;
- (2) високата цена на предлаганата услуга – 21.4% от общо анкетираните фермери и
- (3) сложност на дигиталната услуга – 19.6% от ан-

кетираните фермери са заявили, че не ползват поради сложния характер на този вид услуга.

Наблюдават се и разлики в използването и въвеждането на дигиталните услуги на ниво общини. Отново по проекта се направи анкетно проучване със съдействието на Националното сдружение на общините в България. Проучването е проведено в периода юли-ноември 2019 г. Броят жители в изследваните общини варира от 2046 до 14 337. Общините, отговорили на анкетата, представляват извадка от всичките шест района на планиране. Всички анкетирани общини са заявили, че нямат стратегия за въвеждане на дигиталните услуги, но предвиждат в срок от 1 до 3 години изготвянето на такава стратегия. 80 % от анкетираните общини са посочили, че не могат да преценят, не са запознати и не знаят да има изградена такава инфраструктура за въвеждане и използване на дигиталните услуги на територията на общината. Същите са посочили, че изпитват затруднения при въвеждането на дигиталните услуги поради липсата на „човешки капитал“ и финансови средства. Останалите 20 % са посочили, че има изградена инфраструктура за въвеждане на дигиталните услуги като основно те

са т.нар. „електронно правителство“ и се ползват за административни услуги за населението и бизнеса.

„Берем ли“ вече добри плодове на Системата ИСУН 2020?

Аз лично смятам, че въвеждането на Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС дава своя принос в ефективното и прозрачно управление на мерките от Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. Факт е, че всички процедури, срокове и документи се обявяват публично и всеки, който ползва интернет, има достъп до тях.

Друга положителна страна е, че кореспонденцията с бенефициентите се осъществява изцяло електронно, т.е. пести се от времето им. Оценяването и администрирането на проектите е изцяло електронно и във всеки един момент може да се направи справка какъв е етапът на разглеждане на проектното предложение.

Може би има и някои недостатъци, но съм сигурна, че се работи в посока усъвършенстване и подобряване на качеството й.

Би било добре в следващия програмен период 2021-2027 г. към ИСУН да се адаптира и ИСАК /

Информационната система за администриране и контрол/ на ДФЗ-РА, с цел оптимизиране и ефективност при управление на средствата от ЕС.

 Как обсъжданите промени в новата ОСП и подходящи нови мерки по ПРСР могат да отворят по-широко врати за дигитализацията, включително и в контекста на Зелената сделка и Стратегията „От фермата до трапезата“, която засега е пожелателен европейски политически проект. Но за да стане реалност, трябва всички по веригата да си съдействат и някой да плати.

За да отговорим на всички нови предизвикателства, които идват с промените в европейската политика включително и Общата селскостопанска политика, преди всичко трябва добре да познаваме ситуацията в България. Стратегията „От фермата до трапезата“ и Стратегията за биоразнообразието са изключителни по своята същност. Намаляване използването на пестициди, антибиотици, пови-

шаване дела на биологичното производство със сигурност ще дадат положителен ефект върху живота на бъдещите поколения.

Всичко това налага да тръгнем по нов път, който едва ли ще бъде лесен, към икономическо възстановяване чрез рестартиране и реструктуриране на бизнеса, инвестициите, инфраструктурата. Нужно е да се осигури устойчив, приобщаващ и ускорен растеж, особено в селските райони, за да имаме устойчива селскостопанска продукция, сигурен пазар и конкурентни цени. От нас зависи колко бързо и ефективно ще организираме тези процеси и какви решения ще вземем при прилагането и изпълнението на заложените цели. Затова е много важно в процеса на създаване на предстоящите програмни документи и Националния стратегически план да се включат и вземат под внимание позициите на всички заинтересовани страни.

Що се отнася до това ще как мерките или т.нар. интервенции да бъдат по-широко отворени за дигитализацията, считам, че следва да се определи един основен базов пакет от дигитални услуги, които задължително да се въведат и ползват от всички земеделски стопанства, независимо от тяхната големина и производство. Това може да стане с подпомагането им чрез прилагането на определена за целта интервенция /мярка/ по Програмата за развитие на селските райони. По този начин ще се гарантира ефективното управление на стопанствата и ще се подобри качеството на произведената продукция.

Също така трябва да се засили ролята на **Местните инициативни групи** като акселератор за подпомагане на местните общности за изграждане на инфраструктура за въвеждане и използване на дигиталните услуги.

Националната служба за съвети в земеделието има съществена роля и също е нужно да се ангажира при подготовката и повишаването знанията на земеделските стопани при въвеждането и ползването на дигиталните услуги.

В този процес може да се използва капацитетът и на създадените **бизнес инкубатори**, които имат натрупан значителен опит в изпълнението на редица национални и европейски проекти.

 Забавянето на дигитализацията отваря два допълнителни въпроса: кой не може да си я позволи и как по-успешно могат да се намесят

държавата и общините?

Разбира се, всяко забавяне на въвеждането било то на нова мярка, било то на нова система, води след себе си до дисбаланс, изоставане и неефективност на политиката за развитие на селските райони. Свидетели сме на големи административни тежести, пред които са изправени земеделските стопани при кандидатстването по отделните мерки. Те се оказват често непосилни за малките стопани. Много от тях отказват да продължат да се занимават със земеделие, което от своя страна води до намаляване на броя на тези стопанства, обезлюдяване на селските райони, липса на работна ръка, както и липса на конкурентно производство и невъзможност за задоволяване на нуждите дори и на вътрешния пазар.

С въвеждането и използването на дигиталните услуги този дисбаланс и намаляването на административните пречки гарантирано ще изчезнат.

Тук ролята на държавата и общините е съществена, те трябва да ускорят предоставянето на електронни услуги чрез работещи електронни регистри, така че голяма част от изискуемите документи автоматично да отпаднат при подаването на проекти за подпомагане.

Какви са Вашите виждания от работата на терен – ако се облекчат при въвеждането на цифровизацията, ще имат ли малките и средни стопанства повече шансове в конкуренцията?

При всички положения въвеждането и използването на дигиталните услуги ще помогнат на малките и средни стопанства в процеса на развитие на

бизнеса им, повишаване на доходите им и ефективност при вземане на решения.

От анкетните проучвания, които направихме по проект ДИАГРО, малките стопанства особено в планинските райони изпитват притеснения относно липсата на опит в ползването на дигитални услуги, както и от високата цена и сложност на тези услуги. Повечето от тях не ползват дигиталните услуги поради сложния им характер.

В тази връзка е необходима намесата на държавата за създаване на условия и мерки в подкрепа на малките стопанства, така че този дисбаланс да не се задълбочи.

Въпросите зададе Ваня Манолова

AGROtv

**ВЕЧЕ Е
НАВСЯКЪДЕ
С ВАС!**

